

Телешун Я.С.
аспірант кафедри політології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДІЯЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВО-ПОЛІТИЧНИХ ГРУП В НЕСТАБІЛЬНОМУ ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Глобальний світ виріс з правил співіснування, що були започатковані в середині ХХ століття. Зміни на геополітичній і гео економічній мапі світу, подальше зростання соціальної та економічної нерівності, посилення ліво- соціальних/право-національних рухів і громадських об'єднань, неконтрольована міграція, виникнення індивідуальних форм тероризму і нелінійних війн нового покоління, поставило на порядок денний, перед політичним класом (перш за все Європейського Союзу і країн Заходу), питання пошуку нових форм і моделей соціального договору і світового порядку. Головною загрозою в умовах функціонування старої системи управління ХХ-го століття є проблема нерівномірного розподілу благ/ресурсів у суспільстві і домінуючого впливу великого капіталу у сфері вироблення публічної політики.

Головними причинами колосальної майнової диференціації, на думку окремих експертів, є існування так званих «податкових раїв» - офшорних зон, що дають змогу власникам великого капіталу уникати сплати податків [9], по-друге, неефективність або небажання національних урядів і світового співтовариства у регуляції даного питання. Відповідно Oxfam (Оксфордський комітет допомоги голодуючим) у період з 2000 по 2014 роки кількість інвестицій в офшорах збільшилася в чотири рази, а дев'ять з десяти найбільших світових корпорацій представлені хоча б в одному з офшорів [9].

Вирішення даної проблеми потребує розуміння особливостей функціонування заінтересованих груп (перш за все великих корпорацій) в системі публічної політики задля внутрішньої стабілізації суспільно-політичних та економічних відносин і зовнішньої конкурентоспроможності. На думку проф. С. Телешуна, який проаналізувавши світовий доробок з цього питання (роботи К. Армінгеона, У. Кльоті, П. Кньопфеля, Я. Попадопулоса, К. Ларю, Ф.Верона, С. Томсона, С. Джона, С. Ситник, І. Рейтеровича та інших) прийшов до висновку, що публічна політика є системою комунікативного зв'язку та дій у вигляді послідовних рішень, що приймаються публічними акторами та громадянським сектором суспільства, політичні та інституційні інтереси яких можуть не збігатися, проте які об'єднанні метою розв'язання проблем, політично визначених як колективні [5 с. 10].

Розуміння небезпеки сучасної моделі взаємозв'язку великого капіталу і держави, наслідком якої є нерівномірний розподіл суспільних благ, панує у науковому середовищі. Зокрема у сфері економіки і фінансів про це свідчить дослідження лауреатів Нобелівської премії з економіки: французького дослідника Ж. Тіроля (за дослідження ринкової влади та її державного регулювання, 2014 р.) та британця А. Дітона (за дослідження споживання, бідності та добробуту 2015 р.). В сфері політичної науки, посилення ролі корпорацій на світовій арені і підвищення темпів майнової диференціації, відмітив голова секретаріату Міжнародної Асоціації Політичної Науки У. Лаффереті в 2000 році. Вів ввів у науковий обіг поняття «корпоративний переворот». Під даним поняттям, розуміється відлікова точка трансформації впливу корпорацій на світовій арені. Також дана проблематика була покладена в основу ХХІУ-ого Світового конгресу Міжнародної Асоціації Політичної Науки (IPSA) в Познані (2016), на тему: «Політика в світі нерівності» («Politics in a World of Inequality»).

Відповідно до підрахунків Oxfam з 2010 року статки найбагатших людей світу збільшилися на 0,5 трлн. і складають 1,76 трлн. доларів. Зовсім інша ситуація з їх «фінансовими опонентами» - найменш забезпеченою половиною людства, що за цей же час, збідніла приблизно на 1 трлн. доларів, втративши 41% свої збережень. 62 найбагатші людини планети володіють такою ж самою кількістю майна як і 3,6 мільярдів найбільш бідних людей, а добробут 1% найбагатших зрівнявся з добробутом решти людства в 2016 році [9].

В своїй переважній більшості, науковці виділяють два основні підходи до трактування поняття «корпорація»: широкий та вузький. В межах «широкого» підходу, корпорація розглядається як співтовариство (організація, об'єднання, група) осіб, націлених на відстоювання або просування своїх специфічних (корпоративних) інтересів. Варто зауважити, що подібний підхід до розуміння «корпорації» склався ще з періоду середньовіччя, коли відбувалося формування станово-професійних, «корпоративних» спільностей переважно торгівельного та ремісничого характеру - гільдій, ганз, коледжів тощо. Надалі поняття «корпорація» стало трактуватися ще ширше, корпораціями стали називати фактично будь-які об'єднання та організації, члени яких мали ті або інші спільні інтереси, що виходили за рамки чисто професійних. У широкому сенсі корпораціями є й такі об'єднання як профспілки, союзи підприємців, інші соціально-професійні об'єднання, що належать до тієї ж категорії організацій, що й згадані середньовічні структури [3, с. 7]. У вузькому значенні під корпорацією мається на увазі організація (юридична особа), створена у відповідності до законодавства, що створена з метою виробництва товарів та послуг для їх подальшого продажу на ринку [3, с. 12].

Однією з форм корпорацій - є фінансово-промислова група. Економічна теорія розглядає поняття «фінансово-промислової групи» у двох взаємозалежних значеннях. У широкому смислі - це будь-яка форма стійкого співробітництва та взаємопроникнення промислового та фінансового капіталу [8]. Інший, вузький підхід, розглядає фінансово-промислову групу як об'єднання виробничих і торгівельних підприємств з кредитно-інвестиційними, банківськими установами з наступною їх трансформацією у великі багатогалузеві господарські системи зі спільною економічною стратегією та внутрішнім товарообігом. Вони виступають організаційною оболонкою фінансового капіталу, що закріплює єдність виробничих, фінансових та інших інтересів низки компаній та банків [1, с. 824]. Тобто, по своїй суті фінансово-промислові групи є ніщо інше як особлива організаційно-правова форму об'єднання господарюючого суб'єкта з інтегрованим промисловим і банківським капіталом. Історично, виникнення фінансово-промислових груп обумовлено необхідністю створення високозатратної і висококонкурентної продукції в умовах підвищеного ризику.

У свою чергу реалізація ефективної публічної політики і впровадження реформ в Україні ускладнюється через заміщення формальної інституціональної системи взаємовідносин у трикутнику «влада - фінансово-промислові групи - суспільство», на неформальну інституційну систему, головною ознакою якої є активна участь бізнес-еліти в політичному житті держави [6]. В умовах нестабільного інституційного середовища, в Україні, фінансово-промислові групи позбавляються виключно економічних рис і набувають нових ознак, що дозволяє їх класифікувати як фінансово-політичні. Для таких груп є характерне поєднання економічних, політичних і адміністративних складових з метою реалізації приватних інтересів.

Для розуміння трансформації фінансово-промислових груп в фінансово-політичні варто розуміти, що мається на увазі під «нестабільним інституційним середовищем». Зокрема, нобелівські лауреати Д. Норт і Л. Девіс «інституційне

середовище» визначають «інституційне середовище» через головну, на їх думку, функцію політичних інститутів (формальних так і неформальних), які і утворюють дане середовище. Головна ж функція політичних інститутів полягає в провадженні еволюційних змін в економічній сфері. Дослідники під «інституційним середовищем» розуміють «сукупність основоположних політичних, соціальних і юридичних правил, які утворюють базис для виробництва, обміну і розподілу» [10, с. 6]. В свою чергу, за умови швидкої зміни норм формальних інститутів і випереджання зміни неформальних норм, а також супротиву головних акторів і виникає нестабільність [2, с. 116-117].

До найбільших фінансово-політичних груп в Україні можна віднести компанію «Систем Кепітал Менеджмент», корпорацію «Інтертайп», корпорацію «Укрпромінвест», фінансово-політичну групу «Приват», корпорацію «Індустріальний союз Донбасу», група компаній «Group DF», група «Континіум» тощо [7].

Для фінансово-політичних груп, як учасників політичного процесу, притаманно використання непублічних методів «впливу на прийняття владних рішень, передусім через монополізацію контролю над системою державного управління, нав'язуючи їй феномен тіньової економіки, явища корупції та систему кулуарного лобізму» [4].

Вирішення проблеми «входження» фінансово-промислових груп у політичному просторі можливе через політико-правову регуляцію взаємовідносин фінансово-промислових груп з органами державної влади, сприяння становленню соціально-відповідального бізнесу в Україні, легалізації системи лобізму, посилення системної боротьби з корупцією, створення умов для більш інтенсивного формування основ громадянського суспільства, зокрема більш активне залучення недержавних організацій до вироблення основ публічної політики та управління, посилення їх експертно-аналітичної участі у процесах прийняття стратегічних рішень державного характеру тощо.

Література

1. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. - К. : Тернопіль, 2002. - Т. 3. - 2002. - 952 с.
2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Текст]: монография / Д. Норт; пер. с англ. А.Н. Нестеренко. - М. : Фонд экономической книги «НАЧАЛА», 1997. - 190 с.
3. Перегудов С.П. Крупная корпорация как субъект публичной политики : учеб. пособие для вузов / С.П. Перегудов ; Гос. ун-т - Высшая школа экономики. - М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. - 163 с.
4. Рейтерович В.І. Особливості функціонування фінансово-політичних груп інтересів у системі публічної політики // «Державне управління: удосконалення та розвиток», № 5, 2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=285> (Дата звернення: 12.03.2017).
5. Телешун С.О. Суспільні виклики та ефективна публічна влад: українські реалії // Трибуна. - 2010. - №7/8. - С. 8-10.
6. Телешун С.О., Рейтнрович І.В. Посилення впливу фінансово-політичних груп на прийняття стратегічних рішень у сфері політики та економіки: українські реалії [Електронний ресурс] // Відкриті очі. - Режим доступу : <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2008/12/blog-post.html> (Дата звернення: 14.03.2017).
7. Телешун С.О. Рейтерович І.В. Вплив фінансово-політичних груп на прийняття стратегічних рішень у сфері політики та економіки: українські реалії : монографія / С.О. Телешун, І.В. Рейтерович. - К.; Херсон, 2008. - 151 с.
8. ФПП как модель взаимодействия реального и финансового секторов экономики : реальный опыт // Еженедельный аналитический обзор. - 1999. - № 2. - С.

21-24.

9. An economy for the 1% // Oxfam briefing paper, 18 January 2016 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf (Дата обращения: 16.03.2017).

10. Davis L., North D. Institutional Change and American Economic Growth. Cambridge. 1971.